

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА САВДО ФАОЛИЯТИ СОЛИҚ АУДИТИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ

Уразов К.Б. Самарқанд иқтисодийт ва сервис институти профессори
Хурозов А.М. магистрант

Аннотация: Мазкур мақолада рақамли иқтисодиёт шароитида савдо фаолияти солиқ аудитини ташкил қилиш ва ундаги муаммоларни бухгалтерия ҳисобида ва ҳисоботларида туғри юртилиш олиб бориш ёритилган.

Калит сўзлар: рақамли савдо, ташқи савдо, ички савдо, улгуржи товар, чакан товар, ялпи ички маҳсулот, солиқлар аудити, ташқи аудит, солиқ назорати.

Аннотация: В данной статье описана организация налоговой проверки торговой деятельности в условиях цифровой экономики и правильное выявление ее проблем в бухгалтерском учете и отчетности.

Ключевые слова: цифровая торговля, внешняя торговля, внутренняя торговля, оптовые товары, розничные товары, валовой внутренний продукт, налоговая проверка, внешний аудит, налоговый контроль.

Abstract: This article describes the organization of a tax audit of trade activities in the conditions of the digital economy and the correct identification of its problems in accounting and reports.

Keywords: digital trade, foreign trade, domestic trade, wholesale goods, retail goods, gross domestic product, tax audit, external audit, tax control.

Ҳозирги вақтда “солиқ аудити” тушунчаси мамалакатимиз ва хорижий адабиётларда тез-тез ишлатиладиган тушунча бўлиб қолмоқда. Бироқ, меъёри ҳуқуқий ҳужжатларда ҳам, иқтисодий адабиётларда ҳам “солиқ аудити” тушунчаси ҳар хил талқин қилинмоқда.

Солиқ аудитининг муҳимлигини Т. Д. Барсулая қуйидагича ифодалайди: ҳозирги вақтда аудиторлик хизмати турлари ичида солиқ аудитига кўпроқ эҳтиёж туғилмоқда. Экспертларнинг баҳолашича Россия аудиторлик компаниялари тушумининг 30 фоизи солиқ аудитига тўғри келмоқда.¹

Яна бир Россиялик иқтисодчи Л.В. Усатова ўзининг илмий ишларида солиқ аудитини қуйидагича эътироф этган: “Солиқ аудити-бу бухгалтерия ва солиқ ҳисобларининг ҳолатини, шунингдек ташкилотларнинг солиқлар ва йиғимлар бўйича ҳисоб китобларини мустақил текширишдир”.²

Жаҳон амалиётида ҳам, мамлакатимизда ҳам молиявий назоратнинг турларидан бири бўлиб солиқ назорати ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодексининг 135-моддасида солиқ назоратига таъриф берилмасада, у қуйидагича эътироф этилган: “Ваколатли органларнинг солиқ тўловчилар ва солиқ агентлари томонидан солиқ

¹ Барсулая Т.Д. Налоговый аудит. Учебник: учебное пособие / Барсулая Т.Д. — Москв : Русайнс, 2019. — 582 с. — ISBN 978-5-4365-3384-1. — URL: <https://book.ru/book/932100> (дата обращения: 14.12.2019).

² Усатова Л.В. Организация процесса налогового аудита расходов. Журнал *экономический анализ: теория и практика*, 2008, 24 (129), 26-31стр

тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан назорат қилишга доир фаолияти солиқ назоратидир”.³ Ушбу кодекснинг 136-моддасида солиқ назоратини қуйидаги шаклларда солиқ текширувлари; солиқ мониторинги шаклида амалга ошириш кўзда тутилган.⁴ Шунингдек, Кодекснинг 137-моддасида солиқ текширувларининг қуйидаги

1-расм. Солиқ текшируви турлари

Илмий изланишлар шуни кўрсатмоқдаки, иқтисодчи ва мутахассислар “солиқ аудит”ини аудитнинг бир тури, ички аудит, хизмат кўрсатиш тури сифатида ҳар хил талқин қилишмоқда. Масала, О.А. Миронова ва А.Ф. Ханафеевларнинг фикрича, солиқ аудити аудитнинг бир туридир, “тегишли хизматлар” эмас. Бу муаллифлар ўзларининг фикрларини давом эттириб, солиқ аудити доирасида солиқ режалаштириши амалга оширилади, бюджет билан ҳисоб-китоблар назорат қилинади, шунинг учун ҳам аудиторлик ташкилотлари томонидан ўтказиладиган ташқи аудитнинг мустақил тури деган хулоса қилишади.⁵ Д.В. Орлов эса, солиқ аудитини солиқ тўловчиларга кўрсатилаётган алоҳида хизмат тури сифатида моҳиятини очишга ҳаракат қилган.⁶

Халқаро амалиётда солиқ аудитини ўтказишда аудитнинг халқаро стандартларидан кенг фойдаланинади. Солиқ аудитини ўтказишда қуйидаги аудитнинг халқаро стандартларидан ” АХС 200 “Мустақил аудиторнинг умумий мақсадлари ва аудитни Аудитнинг халқаро стандартларига мувофиқ

³ Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодекси. ЎРҚ-599, 2019-йил 30-декабрь.

⁴ Шу ерда.

⁵ Миронова О.А., Ханафеев А.Ф. Развитие налогового аудита: проблемы и перспективы / О. А. Миронова, А. Ф. Ханафеев // Аудиторские ведомости. - 2014. - №5. - С. 27 – 37.

⁶ Орлов, Д. В. Развитие методологии и организации налогового аудита в коммерческих банках: автореф. дис. ... канд. экон. наук:08.00.12 [Электронный ресурс] / Орлов Дмитрий Валерьевич. – Режим доступа: <http://www.psu.ru>.18.12.2019.

ўтказиш”, АХС 800-«Махсус масалалар-махсус мақсадли асосларга мувофик тайёрланган молиявий ҳисоботлар аудити», Аудитнинг Халқаро Стандарти (АХС) 805 “Махсус масалалар – айрим молиявий ҳисоботлар ҳамда молиявий ҳисоботдаги махсус элементлар, счётлар ёки моддалар аудити”.

Биринчидан савдо, умумий овқатланиш ёки хизмат кўрсатиш шохобчасида НКТ ва тўлов терминалларида фойдаланиш қоидаларига риоя этилишини текшириш.

Иккинчидан назорат хариди ҳуқуқбузарлик содир этилганлиги тўғрисида мурожаат этган жисмоний шахс ёки “яширин харидор” хизматини кўрсатувчи юридик шахс амалга ошириб чиқаётган харидор кўрсатмаси асосида амалга оширилади.

Учинчидан назорат хариди бўйича баённома тузиш ва унда НКТдан фойдаланилганлиги ва тўловларни банк пластик карточкалари орқали қабул қилинишини текшириш

Тортинчидан солиқ тўловчининг кассаларида мавжуд нақд пул қолдиғини санокдан ўтказиш, назорат-касса техникаси хотирасига киритилган нақд пул суммаси билан солиштириш.

Бешинчидан онлайн назорат-касса техникалари ва виртуал касса ўрнатилиши шарт бўлган савдо, хизмат кўрсатиш ва умумий овқатланиш шохобчасида қурилмаларни қўллаш қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Бухгалтерия ҳисобининг миллий ва халқаро стандартлари (МҲМС ва МҲХС)
2. Пўлатов, Х. У. (2023). САВДО КОРХОНАЛАРИДА МОЛИЯВИЙ ФАОЛИЯТИ ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИК МАСАЛАЛАРИ. *Экономика и социум*, (6-2 (109)), 931-934.
3. Уразов К.Б. Савдода бухгалтерия ҳисоби ва солиққа тортиш.–Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2004.–336 б.; 101.
4. Уразов К.Б., Вахидов С.В. Бошқа тармоқларда бухгалтерия ҳисобининг хусусиятлари. Дарслик.- Т.: «Адиб», 2011. – 480 б;
5. Пўлатов, Х. У. (2023). САВДО КОРХОНАЛАРИДА ТОВАРЛАРНИ СОТИЛИШИ АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. *Экономика и социум*, (6-2 (109)), 919-921.
6. Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги Солиқ кодекси. ЎРҚ-599, 2019-йил 30-декабрь
7. Миронова О.А., Ханафеев А.Ф. Развитие налогового аудита: проблемы и перспектив-вы / О. А. Миронова, А. Ф. Ханафеев // Аудиторские ведомости. - 2014. - №5. - С. 27 – 37
8. Орлов, Д. В. Развитие методологии и организации налогового аудита в коммерческих банках: автореф. дис. ... канд. экон. наук:08.00.12 [Электронный ресурс] / Орлов Дмитрий Валерьевич. – Режим доступа: <http://www.psu.ru.18.12.2019>